

Baberti Dergisi / Journal of Babarti

e-ISSN: 3023-4107

Sayı: 20 / 2024 - Aralık

Mey Ziyâde'nin Hayatı ve Edebiyatı "1886-1941"

Mai Ziadah's Life And Her Literature "1886-1941"

Arif ÇELİK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı.

Uşak / Türkiye

*Graduate Student, Uşak University, Institute of Graduate Studies, Department of
Basic Islamic Studies, Department of Arabic Language and Rhetoric.*

Uşak / Türkiye

arifhocaniz15@gmail.com

Halis DEDE

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam
Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı.

Uşak / Türkiye

Assistant Professor, Uşak University, Faculty of Islamic Sciences,
Department of Basic Islamic Studies, Department of Arabic Language and
Rhetoric.

Uşak / Türkiye.

halis.dede@usak.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Eylül / 20 September 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Aralık / 23 December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Halis Dede - Arif Çelik, "Mey Ziyâde'nin Hayatı ve Edebiyatı
1886-1941" *Baberti Dergisi*, 20 (Aralık / 2024): 121-136.

DOI: 10.47098/babertidergisi.1363687

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Düzeltilme Notu

Dergimizde yayımlanmış makale yazarının talebi üzerine; 30 Haziran 2024 Sayı 19'da 1-17 sayfa aralığında yayımlanan "Mey Ziyâde'nin Hayatı ve Edebiyatı "1886-1941"" başlıklı makaleye sorumlu yazar bilgisi eklenmiştir.

Öz

Mey Ziyâde, rastgele bir hayat yaşamamış, kendine bir yol belirlemiş ve bu yolda başarılı bir şekilde ilerlemiştir. Bu nedenle döneminin en önemli yazarlarının arasında anılmaktadır. Kısa sürede kendini kanıtlayan Mey Ziyâde'nin bir anda adı parlamış ve çok geçmeden gazetelerin gündemine oturmuştur. O, neslinin diğer kızları gibi evinde oturmayı değil sahnede aktif rol almayı tercih etmiştir. Zamanının büyük yazarlarının buluşma yeri olan bir salon kurmuş ve hayatını edebiyata adanmıştır. Hiç evlenmemiştir. Ancak aralarındaki muhabbetin, kendi döneminin genç kızlarına ilham olacağı bir kişiyi sevmiştir. Kadınları, Arap kimliklerini muhafaza etmeleri kaydıyla tüm kısıtlamalardan kurtarmaya çalışmıştır. Parlak Yazar, çeşitli konuları kapsayan birçok eser telif ederek edebiyat okulunu zenginleştirmiştir. O, zamanın diğer yazarlarından farklı ve adını ölümsüz kılan özel bir üsluba sahip olmuştur. Hayata erken veda etmiş olmasına rağmen Mey Ziyâde; Arapça ve -Fransızca ve İngilizce olmak üzere- yabancı dillerde pek çok konuda birçok eser telif etmiştir. Yazdıklarına bakıldığında, edebî eserlerinin ve şiirlerinin yanı sıra toplumda etkili olan bazı şahsiyetlerin biyografilerine yer verdiği ve yabancı dillerdeki bazı eserleri de Arapça'ya çevirdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Edebiyatı, Mey Ziyâde, Lübnan, Akkâd.

Abstract

Mai Ziadah was a writer who did not live haphazardly but drew a plan for herself and successfully implemented the plan. For this reason, her name is mentioned among the most important writers of her generation. Proving herself in a short time, Mey Ziyâde's name suddenly shined and came soon to the fore on the newspapers. She preferred to take an active role on the stage instead of staying at home unlike other girls of her generation. She set up a hall to be the meeting place of the great writers of her time and devoted her life to literature. She never got married but loved a man whose love would inspire the girls of her time. She tried to liberate women from all restrictions on the condition that they retain their Arab identity. The brilliant writer had enriched the literature school by authoring many works covering various subjects. She had a special style that was different from other writers of her time and made her name immortal. Not only did she write in Arabic, she also wrote articles in many different languages. Although he did not live for a long time and died early, Mey Ziyâde; He has written many works on many subjects in Arabic and foreign languages - French and English. When we look at what he wrote, it is seen that he included the biographies of some influential figures in the society, as well as his literary works and poems, and he translated some works in foreign languages into Arabic.

Keywords: Modern Arabic Literature, Mai Ziadah, Lebanon, Akkad.

Giriş¹

Modern Arap edebiyatı, eşsiz eserlerle -Arap- kütüphanesini zenginleştiren sadece kendi kültürüyle ilgilenmeyip farklı kültürleri de inceleyen kendine has üsluba sahip birçok yazarın doğuşuyla öne çıkmıştır. Bu edebiyatçıların önde gelenlerinden biri de Mey Ziyâde'dir. Zira döneminin edebiyatını canlandırmıştır. Üslubunda, kendi döneminde ve sonrasında ortaya çıkan yazarların ilgi odağı olmayı başaran kendine özgü bir renk vardır. Yazılarında; dile hâkimiyeti, tabirleri fasih ifade edebilme yeteneği, gelişme ve yeniliğe açık olmasıyla dikkat çekmektedir.

Mey Ziyâde, Arap dünyasında güzel bir kadın ve muntazam bir akıl olarak bilinmektedir. Kadınların, güzel olsun, evde yemek yapsın, çocuk yapsın başka bir şey yapmasın, okumasın, yazmasın, eşine iyi baksın yeter gibi toplumun getirdiği sınırlılıklardan sıyrılıp özgürleşmesini, topluma katkı sağlamasını istemiştir. Mey Ziyâde, Mısır ve Arap dünyasında kadın hareketinin öncülerinden olmuştur. Haftanın belirli günlerinde düzenli olarak işlettiği bir edebiyat salonu kurmuş ve o dönemlerde birçok yazar buraya akın etmiştir. Çevresi genişlemiş, tanıyanları ve sevenleri artmıştır. Bu araştırmamızda Mey Ziyâde'nin yaşamına, kişiliğine ve konumuna bakılacak, ardından yazılarına değinilecektir.

1. Mey Ziyâde'nin Hayatı

Mey Ziyâde 11 Şubat 1886'da Filistin'in Nâşıra şehrinde doğmuştur. Babası, İlyâs Zehûr Ziyâde, Lübnanlı olup Lübnan'ın Şahtûl köyündendir. İlyâs Zehûr, seksenli yılların başlarında Filistin'in en-Nâşıra köyüne gitmiş ve orada öğretmen olarak çalışmış, daha sonra en-Nâşıra'dan Nüzhe Mu'ammâr adında Filistinli bir kızla evlenmiştir. Mey Ziyâde bu ebeveynin tek çocuğudur.²

"Mey" ismi, telaffuzunun hafifliği ve Arapça bir isim olması sebebiyle "Mârî"nin makalelerini imzalarken kullandığı bir mahlaştır. İlkokulu en-Nâşıra okulunda okumuş, daha sonra ailesiyle birlikte Lübnan'a taşınmış ve eğitimine "Dâru'r-Rahibât"ta (rahibeler manastırı) devam etmiştir. 1904'te rahibe okulundan mezun olan Mey Ziyâde, ailesiyle birlikte en-Nâşıra'ya

¹ Bu çalışma, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi Halis DEDE'nin danışmanlığında tamamlanan "Modern Arap Edebiyatı Temsilcilerinden Mey Ziyâde ve Eserlerindeki Hayat Mefhumu" başlıklı Yüksek Lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

² Ziyâde, Mey. *Yâsemînetu'n-nahda ve'l-hurriyye* (Dimeşk: Elhey'etu'l'âmmetu's-Sûriyye li'l-kitâb, 2012), 16.

dönmüştür. 1907 yılının ortalarında ailesiyle birlikte Mısır/Kahire'ye yerleşen Mey Ziyâde, Kahire Üniversitesi'nde Felsefe ve Dil Sanatları okumuştur.³

Babası, Mısır'da "el-Maḥrûsa" adını verdiği gazetesini kurmuş ve bu gazete, onun "inşa" (düzyazı) melekesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bunun yanı sıra dili tatlanuncaya kadar pek çok kitap okumuş, birçok ders almış ve Arapçasını geliştirmiştir. Arapçasını geliştirmesine yardımcı olanlar arasında, Aḥmed Luṭfi es-Sa'îd de vardır. Aḥmed Luṭfi Beyrut'ta Mey Ziyâde ile karşılaştığında, onun Arap kadınlarını savunmakla alakadar olduğunu görüp birkaç kitap hediye etmiştir. Bâḥîsetu'l-Badiye'nin *en-Nisâiyyâtı*, Maḥmûd Sâmi el-Bârûdî'nin *Dîvânı* ve Ḳâsım Emîn'in *Tahrîru'l-Mer'ası* bu kitapların başlıcalarıdır.⁴

Mey Ziyâde; Fransızca, Süryanice, Eski Yunanca, Latince, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve İspanyolca gibi çeşitli Avrupa dillerini anlama, okuma ve yazma konusunda akıcı olmasının bir sonucu olarak bir dizi kültürle tanışmıştır. Birden fazla dil öğrenmiş olmasına rağmen, Arap diline hâkim olmaya ve Arapça kimliğini korumaya çok heveslidir. Mey Ziyâde'nin yazılarında açıkça görülen büyük bir vatanseverlik eğilimi vardır. Bu eğilim sadece Arap ülkelerini değil, farklı millî ve dini eğilimleriyle Doğu'yu şümul etmiştir.⁵ Lübnan, edebi kariyerini desteklemeye katkıda bulunan Fransızca şiiirlerini kaydettiği kalbinde büyük bir yere sahiptir. Zira bu şiiirlerle adı edebiyat camiasında parlamıştır.⁶

Gazetecilik alanına da büyük katkılar sağlayan Mey Ziyâde, basında "Ḥaliyyetu Naḥlin" (Arı Kovanı) adında yeni bir sayfa açarak okuyucuların sık sorulan sorularını formüle etmekte, herkesin yanıtlanmasını istemekte, en iyi cevapları seçip yayımlamaktadır. Ayrıca Mısır gazetelerinde makaleler yazmakta ve sonunu takma isimlerle imzalamaktadır. "Şeciyye, Ḥâlid Ra'fet, İzîs Kûbyâ, 'Âide, Kenâr ve es-Sindibâdetu'l-Baḥru'l-Üla" onun takma adlarından bazılarıdır.⁷

Mey Ziyâde zor bir hayat yaşamıştır. Pek çok seveni olmasına rağmen o, yüz yüze görmediği bir kişi olan "Cibrân Ḥalîl Cibrân"ı sevmiştir. Onları birbirine bağlayan da birbirlerine gönderdikleri mektuplardan başka bir şey değildir. Cibrân Ḥalîl Cibrân ile ilişkisi ise, Cibrân Ḥalîl Cibrân'ın isminin

³ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ* (Beyrût: Müessesetu nûfe, 1987), 127.

⁴ Alî, Maḥmûd Muhammed. "Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye" (Esyût: bsy, 2022), 6.

⁵ el-Fâhûrî, Hannâ. *Târîḥu'l-edebi'l-Ârabî* (Lübnân: el-Matbaatu'l-bûlîsiyye, 1953), 1129.

⁶ Alî, Maḥmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 4.

⁷ Alî, Maḥmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 15.

Mısır, Lübnan ve Arap dünyasında öne çıkmasıyla başlamıştır. Cibrân Halîl Cibrân'ın yazılarını incelemek istemiştir ve duygusal üslubundan oldukça etkilenmiştir. Bu nedenle ona 29 Mart 1912 tarihli bir mektup yazmıştır. Bu Mey Ziyâde'nin ona ilk mektubudur. İlk mektup olması sebebiyle kendisini harika bir şekilde tanıtmak istemiş ve başarılı olmuştur. Cibrân Halîl Cibrân çok geçmeden samimi ve saygılı bir şekilde karşılık vermiştir.⁸

Mey Ziyâde, çokça seveni olmasına rağmen yalnız yaşamış ve 1929'da babasını, 1931'de Cibrân Halîl Cibrân'ı ve ardından 1932'de annesini kaybetmesiyle çok zor günler geçirmiştir.⁹ Bu yüzden salonunu da kapatıp anılarıyla baş başa kalmak üzere kendi içine kapanmıştır. el-'Akkâd, bu hususta şu ifadeleri sarf etmiştir: "O, duygusal şokun ve dini anlamda derin bir çilecilik duygusunun bir karışımıdır".¹⁰ Tam bir ruhsal bunalıma giren yazar, bu sebeple bir süre yazmaktan dahi kaçınmıştır. Bir müddet sonra yazdığı ilk mektup akrabası "Cûzîf"e olmuştur. Ona durumunu şöyle anlatmaktadır: "Bugün acı çekmedim. Hayır, hayır Cûzîf, içimi paramparça eden ve her gün hatta her dakika beni öldüren bir şey var ve Mey, nasıl yeniden yazabildiğini merak ediyor. Bunu gece gündüz içtiği sigaralara borçlu ve -Mey- sigaranın esrarengiz kalbi üzerindeki zararının idrakinde, -kalp- alev alev yanıyor".¹¹ Mey Ziyâde, Cibrân Halîl Cibrân'ın ölümünden sadece 10 yıl sonra 17 Ekim 1941'de Kahire de bulunan "el-Me'âdî" isimli hastane de vefat etmiştir.¹²

1.1. Mey Ziyâde'nin Şahsiyeti ve Pozisyonları

Mey Ziyâde'nin kadın özgürlüğü hakkında dünya görüşü vardır. Bu, sosyal hayata dair ele aldığı birçok makalesinde ve derslerinde belirgin haldedir. O, "Cem'iyetu Mısra'l-Fetâ" (Mısır Genç Kız Derneği)'nde verdiği *Ġâyetu'l-Hayâ* (Hayatın Gayesi) başlıklı konuşmasında da belirttiği üzere, kadının özgür olması gerektiğine ve kadını özgürleştirenin yine kadının kendisi olduğuna inanmaktadır.¹³ Yaşadığı dönemdeki kadın profiline isyan etmiş ve kadınların kurtuluşu için çağrı yapmıştır. Ancak bu çağrısı, hayâ

⁸ Hüseyin Esved, Ahmed Şavak. *Cibrân Halîl Cibrân'da Mektup Edebiyatı: Mey Ziyâde ile Mektuplaşmaları Örneği*, *Journal Of Arabic Studies* (2021), 240.

⁹ Kureyyim, Semîha. *Mey Ziyâde kâtibetu'l-'Arabîyyeti fi karnî'l-'işrîn: Dâru'l-Mısriyyeti'l-Lubnâniyye*, 1999. (el-Kâhire, 1999), 55.

¹⁰ Hüseyin Esved, Ahmed Şavak. "Cibrân Halîl Cibrân'da Mektup Edebiyatı: Mey Ziyâde ile Mektuplaşmaları Örneği", 242.

¹¹ Süheyl Muhammed Haşavine, Muhammed Alî İbnîyân. "Uşşâkun havle Mey Ziyâde - el-'Akkâdu enmûzecen" (mecelletu'd-dirâsâti'l-luġaviyyeti ve'l-edebîyye, 2017), 215.

¹² Alî, Mahmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâşetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 20.

¹³ Alî, Mahmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâşetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 7.

elbisesinden sıyrılmamış halde sınırlı bir kapsamdadır.¹⁴ Nitekim kendisi de toplumsal değerleri ve âdetleri muhafaza eden bir Arap kadınıdır. Zira bu durum, Cibrân Halîl Cibrân'a ilan-ı aşk etmesine rağmen onun kalbinde gelip geçici bir misafir olmayı reddetmesinden de anlaşılmaktadır.¹⁵ Bazıları onu aşırı özgürlük ve eşitlik isteyen bir kadın olarak tanımlasalar da dönem yazarlarının çoğu onun yanında yer almıştır ve sadece yanında olmakla yetinmemiş onu sevmişlerdir de. el-'Akkâd, Luţfî es-Sa'îd, Selâme Mûsa, Muştafâ er-Râfi'î, Tâha Huseyn ve Muhammed 'Abdul-kâdir Hâzma onun destekçisi olan ve ona aşık olan yazarlardandır.¹⁶

el-'Akkâd, Mey'e sevgisinin haykırmaktan çekinmemiş, güzelliği ve dişiliği karşısındaki yenilgisini samimi ve net bir şekilde şöyle ifade etmiştir: "Erkekler nasıl mağlup olabilir? Saygı duydukları ve sevdikleri kutsal kadınlığın önünde dimdik duramazlar!" Mey Ziyâde Roma'dayken el-'Akkâd ona şunları yazmıştır: "Ve bu tapınaklarda Mey'e tapıyorum, İzîs'i seviyorum, Mey'i seviyorum ve ona bugün söylüyorum ve ben onun merhametli cezasına hazırım lakin ben -her ne olursa olsun söylediklerimden pişman olmayacağım. Evet, asla pişman olmayacağım."¹⁷

Mey Ziyâde sadece erkeklerin etrafında pervane olduğu güzel bir yazar değildir. Birazdan da bahsedileceği üzere belirleyici milli ve siyasi duruşları da vardır:

- Mısırlı şairler ondan, Mısır'a yakışır bir milli marş hazırlanmasını istemişlerdir.

- Sa'd Zağlûl'un serbest bırakılmasını istemiştir.

- Sa'd Zağlûl'un heykelini yaptırmak istemiştir.

- Mısır'daki "kadın polis" tasavvurunu ihdas etmiştir.¹⁸

1.2. Mey Ziyâde'nin Edebiyattaki Konumu

Mey Ziyâde, kadınların yazı yazmasının tuhaf karşılandığı bir çağda yaşadı. O zamanlar kadın demek; erkek gibi düşünmeyen, eline kalem alıp

¹⁴ Berhemî, Neclâ. "Şûratu Mey Ziyâde 'inde Cibrân Halîl Cibrân "eş-Şu'letu'z-zerkâi enmûzecen" (2021), (*mecelletu'd-dirâsât*, 2021), 62.

¹⁵ Berhemî, Neclâ. "Şûratu Mey Ziyâde 'inde Cibrân Halîl Cibrân "eş-Şu'letu'z-zerkâi enmûzecen", 61.

¹⁶ Semîha Kureyyim. "Mey Ziyâde kâtibetu'l-'Arabiyyeti fi karni'l-'işrîn" (Kâhire: Dâru'l-Misriyyeti'l-Lubnâniyye, 1999), 2; Süheyl Muhammed Hâşavine, Muhammed Alî İbniyân. "Uşşâkun havle Mey Ziyâde - el-'Akkâdu enmûzecen", 206.

¹⁷ Süheyl Muhammed Hâşavine, Muhammed Alî İbniyân. "Uşşâkun havle Mey Ziyâde - el-'Akkâdu enmûzecen", 206.

¹⁸ Alî, Mahmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 21.

yazamayan güzel bir bayan olmak demektir. Mey Ziyâde bu normları kırdı ve zamanının ötesindeydi.¹⁹

Dönem, yazarlar tarafından düzenlenen edebi salonların ortaya çıkması ile karakterize olmuş ve bu salonlar pek çok yazarı bir araya getirmiştir. Yine bu dönemde kadınların yönettiği çeşitli salonlar ortaya çıkmıştır. Mısır'da Nâzilî Fâzıl, Mâriyânâ Marrâş ve Şam'daki semineri büyük önem taşıyan Mârî Acemî bunlardandır. Mey Ziyâde'nin salonu ise Mısır'la sınırlı kalmamış, Arap dünyasındaki en önemli edebiyat salonlarından biri olmuştur.

Mey Ziyâde, her salı günü kurduğu salon sayesinde daha önce kimsenin sahip olmadığı prestijli bir konumu elde etmiştir. Bu salon, birçok Arap yazar ve şaire ev sahipliği yapmış ve yirmi yılı aşkın bir süre, neredeyse kesintisiz olarak devam etmiştir. Şeyh Muhammed 'Abdu, Cemâluddîn el-Afgânî, el-Bustânî, el-Yâzicî, Kâşım Emîn, el-'Akkâd gibi Mısırlı isimler bu salonlara iştirak eden kimselerdendir.²⁰

Mey Ziyâde'nin salonu, yazarlarca büyük önem arz etmektedir. Nitekim dönemin yazarlarının Mey Ziyâde'nin salonu hakkındaki görüşleri bu önemi açıklar niteliktedir. Bu görüşlerden bazıları şöyle derlenebilir:

- el-'Akkâd Mey Ziyâde'nin salonundan: "Mey'in salonunda gerçekleşen konuşmaları toplasaydım, ondan el-'Akkâd-İ'ferid kütüphanesine karşılık gelen modern bir kütüphane ve Endülüs ve Abbâsî kültürlerindeki el-Eğânî kütüphanesi oluşurdu." şeklinde bahsetmiştir.²¹

- Şeyh Muştafâ 'Abdurrâzık Efendi, Mey Ziyâde'nin salonunu vasfederken, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği şekliyle cennetin sıfatlarını kullanarak "Boş konuşma ve günah işitilmez..." şeklinde tarif etmiştir.²²

- İsmâ'îl Şabri, salonun müdâvimlerinden biridir. Bir salı günü salonunu ziyaret etmeyi kaçırınca ona şöyle bir mektup göndermiştir:

١. رُوجِي عَلَى دُورِ بَعْضِ الْحَيِّ خَالِمَةَ كَطَائِمِيءِ الطَّيْرِ تَوَاقًا إِلَى الْمَاءِ

٢. إِنْ لَمْ أَمْتَعْ بِحَيِّ نَاطِرِي عَدَاً أَنْكَرْتُ صُبْحَكَ يَا يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ²³

1 Ruhum mahallenin bazı evleri
etrafında pervane olmuş.

Suya kanmak isteyen susamış
bir kuş gibi.

¹⁹ el-'Akkâd, Abbâs Mahmûd. *Ricâlu'n 'araftuhum* (el-Kâhire: Mü'essesetu'l-hindâvî, 2014), 141.

²⁰ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûg*, 287.

²¹ el-'Akkâd, Abbâs Mahmûd. *Ricâlu'n 'araftuhum*, 150.

²² Mansûr, Enîs. *Fî şâlûni'l-'Akkâd kânet lenâ eyyâmen* (el-Kahire: Dâru's-şuruk, 1983), 208.

²³ Mansûr, Enîs. *Fî şâlûni'l-'Akkâd kânet lenâ eyyâmen*, 206.

- 2 Yarın gözlerimi Mey ile bayram Senin sohbetini inkâr etmiş
ettirmezsem. olurum ey salı!

Mey Ziyâde, halkı da büyük ölçüde etkilemiştir. Zira Lübnan'da onun için yapılan inşası "Fâris Meşrak" a ait yeşil kulübe anlamına gelen "el-Kûhu'l-'Aḥzar"ın inşa edilmesi de insanların ona olan ilgisinin güçlü olmasındandır.²⁴ Mey yüksek itibarına rağmen, hayatının son zamanlarında etrafındakiler tarafından hayal kırıklığına uğratılmıştır ve Fransızca yazdığı "Ezâhîru ḥilm" adlı divanında, insanların tatlı dillerinin altında yatan hakikatin ne olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

١. دَعُونِي وَحِيدَةً أَحْيَا مُطْمَئِنَّةً بَعِيدَةً عَنِ ضَوْءِ الْمَدِينِ²⁵

- 1 Beni yalnız bırakın huzurlu Şehirlerin gürültüsünden uzak.
yaşayayım.

Mey Ziyâde, zamanının yazarları tarafından çok sevilen biri olmasındandır ki ölümü, yazarları derinden üzmüştür. Zira aşağıdakiler de dâhil olmak üzere zamanının birçok yazarı onun yasını tutmuştur.

- Hüda Şa' râvî Mey'i, "Mey, doğulu, zarif, kültürlü bir kızın idealiydi" diyerek anmıştır.

- el-'Akkâd "Bütün bunlar toprakta, ah bu toprak" diyerek ağıt yakmıştır.²⁶

- Gene el-'Akkâd ona şöyle ağıt yakmıştır:

١. أَيْنَ فِي الْمَخْفَلِ مَيِّ يَا صِحَابَ ؟ عَدَدْتَنَا هَا هُنَا فَصَلِّ الْخِطَابَ

٢. عَزَّشَهَا الْمَيْتَرُ مَرْقُوعُ الْجَنَابِ مُسْتَجِيبٌ حِينَ يُدْعَى مُسْتَجَابِ

٣. أَيْنَ فِي الْمَخْفَلِ مَيِّ يَا صِحَابَ ؟ سَأَلُوا الشُّحْبَةَ مِنْ زَهْنِ النَّبِيِّ²⁷

- 1 Efendiler söyleyin bana "Mey" İşte burada alıştırdı bizi sözüne.
nerede bu mecliste?
- 2 Onun tahtı kadri yüksek olan İcabet etmesi istendiğinde icabet
minberdir, eder.

²⁴ Hüseyin Esved, Ahmed Şavak. "Cibrân Halîl Cibrân'da Mektup Edebiyatı: Mey Ziyâde ile Mektuplaşmaları Örneği", 200.

²⁵ Süheyl Muhammed Haşavine, Muhammed Alî İbniyân. "Uşşâkun ḥavle Mey Ziyâde - el-'Akkâdu enmûzecen", 208.

²⁶ Alî, Mahmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*, 22.

²⁷ Mansûr, Enîs. *Fî şâlûni'l-'Akkâd kânet lenâ eyyâmen*, 405.

- 3 Efendiler söyleyin bana "Mey" Meclisin önde gelen
nerede bu mecliste? gruplarından soranlar.

1.3. Mey Ziyâde'nin Edebi Tarzı

Hemen her makalesinde de görüldüğü üzere Mey Ziyâde, fasih ve belagatli bir dil ile öne çıkmıştır, anlaşılmayan, ağır lafızlardan uzak durmuştur.²⁸ Üslubu ise, çeşitliliğiyle öne çıkmaktadır.²⁹ Gerçekçi, parlak ve çekici olan üslubu; gizem ve fanteziden uzaktır. Onun edebiyatı muhafazakâr, geleneksel bir karaktere sahiptir. Geleneksel bir şeyi kabul etmediğinde de ılımlı olup topyekûn reddetmemektedir. Genel edebiyatına bakıldığında reformist türden bir edebiyat olması dikkat çekmektedir.³⁰

Arap diline ve yazıya hâkimiyeti 26 yaşından sonra başlamıştır. 1918'de Mısır Üniversitesi'nden mezun olduktan sonraki yazı üslubunun, 1912'deki yazı üslubundan farklı olduğu dikkat çekmektedir ve her iki aşamadaki yazım üslup akıcılıkla karakterize olmasına rağmen, ilk aşamadaki yazılarında lirik, dramik gibi bazı yabancı kelimeler kullanmıştır. Daha sonraki yazılarında ise yabancı terimlerden sonra Arapça karşılıklarına yer vermiştir. Örneğin: yabancı "lirik" terimini kullanıp ardından müzikal şiir anlamına gelen Arapça "eş-Şi'ru'l-Ğinâ'î" terimini, yabancı "dramatik" terimini kullanıp ardından yürek parçalayan şiir anlamına gelen Arapça "eş-Şi'ru'l-Mufci'" terimini kullanmıştır.³¹

2. Mey Ziyâde'nin Eserleri

Mey Ziyade; Mukattam, el-Ehrâm, ez-Zuhûr, el-Mahrûse, el-Hilâl, el-Muktatîf gibi Mısır'ın büyük gazete ve dergilerinde makale ve araştırmalar yayınlamıştır. Kitaplarına gelince; ilk yazdığı eseri, *Ezhâru Hulm* yani "Bir Rüyanın Çiçekleri" anlamına gelen "Fleurs de Réve" adlı Fransızca yazdığı divan şiiri kitabıdır. 1910 yılında ortaya çıkmış ve "Îzîs Kûbya" mahlasıyla imzalamıştır.³² Bu esere elektronik ortamda yahut matbu olarak ulaşılamadığından incelenememiştir. Mey'in müellefatını şu şekilde tasnif edebiliriz.

²⁸ er-Reyânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey* (Beyrût: el-Mü'essesetu'l-'Arabiyeti li'd-dirâsâti ve'n-neşr, 1980), 1.

²⁹ el-Fâhûrî, Hannâ. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 2.

³⁰ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 229.

³¹ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 227.

³² el-Fâhûrî, Hannâ. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 1130.

2.1. Biyografileri

2.1.1. Bâhişetu'l-Bâdiye

Kitap 1920 yılında yayınlanmış olup³³ 134 sayfa ve on üç konudan oluşmaktadır. Bu kitapta Mey Ziyâde, Melek Hıfînî Nâşîf 'ın edebi ve sosyal hayattaki yüksek konumu nedeniyle "Melek Hıfînî Nâşîf"'ın eleştirel bir incelemesini ele almıştır. Topluluk önünde konuşma hususunda modern dönemde öne çıkan ilk Arap kadın olarak kabul edilmektedir. Mey de bu olağanüstü edebi ve sosyal fenomeni ele almıştır.³⁴

Kitap, biyografi sanatını; araştırma, analiz, sunum ve eleştiri açısından yeni bir şekilde sunmaktadır. Bu sebeple Mey Ziyâde'nin adının, Arap dünyasındaki edebi çevrelerde var olması hususunda önemli bir yere sahiptir. Cibrân Hâfîl Cibrân, bu kitabı New York'ta posta yoluyla almış ve hayranlığını Mey Ziyâde'ye mektup yazarak dile getirmiştir.³⁵

2.1.2. Verdetu'l-Yâzîcî

Kitap 1922 yılında yayınlanmış olup³⁶ 38 sayfa ve beş konudan oluşmaktadır. Aslında bu kitap Mey Ziyâde'nin Kahire'deki genç Hıristiyan kadınların daveti üzerine 1922'de verdiği bir konferanstır. Kitabına adını verdiği Verdetu'l-Yâzîcî, kendine özgü bir edebiyat ve şiir rengi sunan edebi ve şiirsel yazılarıyla ünlü Lübnanlı bir yazardır. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında kadın edebiyatının kalkınmasında öncü bir isimdir. Verdetu'l-Yâzîcî, çocukluğundan beri entelektüel ve dâhi olarak temayüz etmiştir. Şiirlerinin çoğu mersiyedir ve gül bahçesi anlamına gelen "Hâdikatu'l-Vurûd" adlı küçük bir divan kitabı olarak derlenmiştir. Bu eserinde Mey Ziyâde, Verdetu'l-Yâzîcî'yi tanıtmaya çalışmış ve Verdetu'l-Yâzîcî'nin edebi ve şiirsel değerini vurgulamıştır. Mey Ziyâde, yazar ve şair olan Verdetu'l-Yâzîcî'nin hayatını, düşüncesini ve şiirini ele aldığı seçkin, benzersiz ve eleştirel bir eser sunmuştur.³⁷

2.1.3. Âişe Teymur

Kitap 1925'da yayınlanmış olup³⁸ 118 sayfadan ve yedi konudan oluşmaktadır. Bu kitap da Mey Ziyâde'nin Kahire'deki Genç Mısır Derneği'nin daveti üzerine Mısır Üniversitesinde verdiği bir konferanstır. Mey Ziyâde, konuşulacak en iyi konunun kadın bir karakter olan 'Âişe

³³ er-Reyânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*, 2.

³⁴ Ziyâde, Mey. *Bâhişetu'l-Bâdiye* (el-Kâhire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013), 5.

³⁵ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 200.

³⁶ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*.

³⁷ Ziyâde, Mey. *Verdetu'l-Yâzîcî* (Kâhire: Müessesetu'l-hindâvî, 2010), 5.

³⁸ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*.

Teymur olduğu kanaatine varmıştır. Kitap, şairin dönemini ve bu dönemde neler olduğunu, durumunu, yetiştirilişini, evliliğini, çevresini, şiirini ve nesrini konu alan değerli kitaplardan biridir.³⁹

2.2. Edebî Eserleri

2.2.1. Gâyetu'l-Haya

Kitap 1922'de yayınlanmış⁴⁰ olup 12 sayfadan oluşmaktadır. Yine bu kitap da Mey Ziyâde'nin Kahire'deki Mısru'l-Fetâ Derneği'nin daveti üzerine verdiği bir konferanstr. Konferansta, toplumun ve ulusun gelişimine katkıda bulunan erkeğe Arap kadınının da iştirak etmesinin gerekliliğinden ve bunun için bilgilenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra Arap kadını, -kendisin⁴¹e her şeyden daha yakın olan ve kaybettiği- hedeflerini araması konusunda teşvik etmiştir.⁴²

el-Muqaţtam gazetesi konferansı: "Bu kitaba bakarsak, Mey'in hayata bakışının gerçeklikten çok hayale yakın olduğunu görürüz, ancak hayatın amacını, bilhassa kadının hayatının amacını yükseltmiştir. Öyle bir seviyeye çıkarmıştır ki ona bu dünyada ulaşmak mümkün olmasa bile, gözün önüne konulan bir gaye olması sebebiyle bunda bir beis yoktur." şeklinde değerlendirmiştir.⁴³

2.2.2. Kelimât ve İşârât

Kitap 1922'da yayınlanmış⁴⁴ olup iki ciltten oluşmaktadır. Birinci cilt 127 sayfa ve on yedi konudan, ikinci cilt ise 187 sayfa ve yirmi altı konudan oluşmaktadır. Kitap, Mey Ziyâde'nin Kahire'nin kültür kulüplerinde yaptığı konuşmalarını içermektedir. Eserde bir konuşması hariç bütün konuşmaları yer almaktadır. Bu konuşması Beyrut'ta yapılan kutlamada taktim ettiği ağaç anlamına gelen "eş-Şecera" konuşmasıdır.⁴⁵

2.2.3. Sevâniḥ Fetâ

Sâniḥ kelimesi fâil ismi olup çoğulu sevâniḥ/sunnâḥ'dır. Anlamı ise kişinin solundan sağına geçerken gördüğü kuş/geyik'tir.⁴⁶ Genellikle bazı insanlarca uğur ve iyimserlik duygusuyla ilişkilendirilmektedir. Kitap

³⁹ Ziyâde, Mey. *Âişe Teymûr* (el-ḳahire: mü'essesetu'l-hindâvî, 2011), 5.

⁴⁰ er-Reyânî, Emîn. *Ḳışşatî me'a Mey*.

⁴¹ er-Reyânî, Emîn. *Ḳışşatî me'a Mey*.

⁴² Ziyâde, Mey. *Gâyetu'l-Haya* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013), 5.

⁴³ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 203.

⁴⁴ er-Reyhânî, Emîn. *Ḳışşatî me'a Mey* (Beyrût: el-Mü'essesetu'l-'Arabiyyeti li'd-dirâsâti ve'n-neşr, 1980).

⁴⁵ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 204.

⁴⁶ Cubrân Mes'ûd. *er-Râid* (Beyrût: dâru'l-'ulûmi li'l-melâyîn, 1992), 429.

1922'de yayınlanmış⁴⁷ olup 91 sayfa ve yirmi dört konudan oluşmaktadır. Mey Ziyâde, kitabını iyilik ve bereket süsleriyle kaplamak için bu ismi benimsemiştir.⁴⁸

2.2.4. el-Musâvâ

Kitap 1923'te yayınlanmış⁴⁹ olup 98 sayfa ve on konudan oluşmaktadır. Mey Ziyâde bu kitapta eşitlik mefhumunu birkaç terim üzerinde durarak açıklamaktadır. Akabinde sosyal tabakalardan, aristokrasiden, kölelik ve demokrasi fenomenlerinden, barışçıl ve devrimci olmak üzere sosyalizmin iki türünden, yanı sıra anarşizm terimi ve Avrupa tarihinden bahsetmektedir. Gene kitapta Mey Ziyade'nin; sosyalizme olan güveni, çözümün ve yolun bu olduğu kanaati, tüm istikbâlin sosyalizm sayesinde olacağı ve insanın sosyal tarihindeki tüm yaşantısının insanlığı bu noktaya getirdiği yani sosyalizmin olmamasından kaynaklı olduğu düşüncesi dikkat çekmektedir.⁵⁰ Kitap, insanın sosyal gelişimine dair önemli içerikler barındırmaktadır.

2.2.5. Beyne'l-Meddi ve'l-Cezir

Kitap 1924'te yayınlanmış⁵¹ olup 116 sayfa ve 21 konudan oluşmaktadır. Kitap, sayfaları arasında dil, edebiyat, sanat ve uygarlık alanında birçok inceleme ve araştırmayı bir araya getirmiştir. Mey dilin hayatı, dil kurumu ve Mısır milli marşı hakkında konuşmuş ve Arapları kendi dillerinde konuşmaya davet etmiştir. Çünkü Mey Ziyâde'nin prensibi, herhangi bir ulusun ve herhangi bir uygarlığın bekasının diliyle olduğudur. Arapları kendi dillerine yönlendirmek için çok uğraşmıştır. Ayrıca Orta Doğu'dan, Doğuların Batılı kadınlarla evliliğinden ve son olarak Arap Doğu'sunun Rönesans'ından bahsetmiştir.⁵²

2.2.6. eş-Şahâ'if

Kitap 1924'te yayınlanmış⁵³ olup 116 sayfadan oluşmaktadır. Mey Ziyâde, Cibrân Halîl Cibrân da dâhil olmak üzere Lübnanlı şair ve yazarlardan ve ayrıca Fransız edebiyatından da oldukça fazla bahsetmiştir. Resim ve heykel yapımı gibi sanatın farklı alanlarında farklı sanatçılardan, eleştiriden ve eleştirinin öneminden, eleştirmen olmanın eşsizliği ve

⁴⁷ er-Reyhânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*.

⁴⁸ Ziyâde, Mey. *Sânihu Fetâ* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011), 5.

⁴⁹ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*.

⁵⁰ Ziyâde, Mey. *el-Musâvâ* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013), 5.

⁵¹ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*.

⁵² Ziyâde, Mey. *Beyne'l-Meddi ve'l-Cezir* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013), 5.

⁵³ er-Reyhânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*.

güzelliğinden bahsetmiştir. Kitapta unutulmuş bazı kişiler için mersiyeler ve farklı makaleler de bulunmaktadır.⁵⁴

Muştafâ Şâdık er-Rifa'î, Mey Ziyâde'nin kendisine hediye ettiği bu kitap hakkında şunları söylemiştir: "Hasenatının sayfalarında arttığı es-Sahaif kitabından olan değerli hediyeni aldım ve şüphe yok ki ortaya koyduğün her kitap, faziletin ve edebiyatının övgüsü ile bir kitaba dönüşüyor."⁵⁵

2.2.7. Zulumât ve Eşi'a

Kitap 1925 yılında yayınlanmış⁵⁶ olup 89 sayfa ve 24 konudan oluşmaktadır. Bu kitap, Mey Ziyade'nin; edebi, sosyal, duygusal ve dil, tarih ve sanat araştırmaları gibi çeşitli konuları sunduğu edebi makalelerinin bir derlemesidir. Mey Ziyâde bu kitabında, Doğulu kadınların sorunlarına büyük önem vermekte ve kadınları, iyi bir yaşam ve özgürlük hakları gibi toplumsal haklarını kullanmaları için eğitmeye odaklanmaktadır.⁵⁷

2.3. Tercümelere

2.3.1. İbtisâmât ve Dumû'

Kitap Firîdrîh Meks Muller tarafından 1867'de Almanca yazılmış ve 1921'de Mey Ziyâde tarafından Arapçaya çevrilmiştir.⁵⁸ Kitap 80 sayfa ve yedi hatıradan oluşmaktadır. Mey Ziyâde önce yazarı tanıtmış daha sonra kitabı tercüme etmiştir. Aşkın, yaşamın ve ölümün, gülümsemelerin ve gözyaşlarının tatlı ve acı hatıralarını canlandıran bu kitap; geçmiş, bugün ve gelecekte aynı anda kesitler vermesi yönünden tüm insanlığa bir miras niteliğindedir.⁵⁹

2.3.2. Rucu' u'l-Mûce

Fransız yazar "Prada"nın kaleme aldığı uzun bir romandır. Mey Ziyâde tarafından otuz dört bölüm halinde Arapçaya çevrilmiştir ve romantik edebiyattandır.⁶⁰ Çeviri 1925 yılında yayınlanmış⁶¹ olup 120 sayfa ve 34 bölümden oluşmaktadır. Eserde, toplumun sevgi kaybını anlatılmıştır.

⁵⁴ Ziyâde, Mey. *eş-Şahâif* (Beyrût: Mü'essesetu nûfel, 1975), 5.

⁵⁵ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 213.

⁵⁶ er-Reyhânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*.

⁵⁷ Ziyâde, Mey. *Zulumât ve Eşi'a* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011), 5.

⁵⁸ Ziyâde, Mey. *İbtisâmât ve Dumû'* (el-Kâhire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011).

⁵⁹ Ziyâde, Mey. *İbtisâmât ve Dumû'*, 5.

⁶⁰ Kureyyim, Semîha. *Mey Ziyâde kâtibetu'l-'Arabiyyeti fi karni'l-'işrîn: Dâru'l-Mısriyyeti'l-Lubnâniyye*, 1999.

⁶¹ er-Reyhânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*.

Roman, eşi "Elbîr"'i hayal gücünün ötesinde bir aşkla seven "Marğîrî'ten bahsetmektedir. "Marğîrî't", "Îfûn" adında bir kız dünyaya getirmiştir, ancak kocası onu arkadaşı "Blânş" ile aldatmıştır. Kızının ölümünden sonra da eşiyle aynı çatı altında kalmanın anlamsız olduğunu düşünerek boşanmıştır. Onu çok seven amcasının oğlu "Rûcer" ile evlenmiş ve ondan oğlu "Meksîm"'i dünyaya getirmiştir. On bir yıl sonra "Marğîrî't'in, geçmiş hayatı ile şimdiki hayatı arasında kafası karışmış ancak hayatına "Rûcer" ile devam etmiştir.⁶²

2.4. Yabancı Dillerdeki Kitapları

İngilizcesi *The Shadow On The Roc*. Arapçası ise *eż-Zıllu 'ale'şahra* olan bu roman Mey Ziyâde tarafından İngilizce olarak yazılmıştır ve Kahire merkezli Sphinks dergisinde seri bölümler halinde yayımlanmıştır, ancak tahkik için henüz kimse o derginin sayılarına ulaşamamıştır. Genel kabul ise 1917'de yayımlandığı doğrultusundadır. "Raoul Fargon" adlı Fransız bir gazetecinin bazı önde gelen Mısırlı şahsiyetlerin yanı sıra Mey Ziyâde üzerine bir araştırmayı da içeren *el-Kışşatu't-Ta'vîletu'l-Mu'esseşira* adlı kitabında; bu -eż-Zıllu 'ale'şahra adlı- eserin 1917'de yayımlandığından bahsedilmiştir.⁶³

Mey Ziyâde'nin bu eserler dışında; yazdığı ancak savaş ortamı olması sebebiyle yayınlanamayan yahut gene bu eserler dışında olup bulunamayan eserleri de vardır.⁶⁴

Sonuç

Mey Ziyâde entelektüel yolculuğu sırasında edebiyat alanına birçok katkı sağlamış, ancak hayatının büyük bir bölümünü hemcinslerine hizmet etmeye adanmıştır. Bu alanda telif ettiği en önemli eseri *Zulumât ve Eşi'a* adlı kitabıdır. Bu dönemde kadının duyulacak bir sesi olmamasına rağmen Mey Ziyâde; onları duymuş, kadınları eğitmek ve kısıtlamalardan kurtarmak için elinden gelen azami gayreti tasarruf etmekten geri durmamıştır.

Yazıları sadece kadınlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda ahlak, edebiyat ve sosyoloji gibi çok çeşitli konulara da değinmiştir. Yazıları genellikle toplumun kalkınması ve ulusun ilerlemesi ile temayüz etmektedir. Mey Ziyade, sıklıkla kadınların özgürlüğü için çağrıda bulunsa da edebiyatı seven ve geleneklerine saygı duyan bir karakterdir. Doğu kültüründen uzaklaşmamıştır ki bu yazılarında açıkça görülmektedir.

⁶² Ziyâde, Mey. *Rucu'u'l-Mûce* (el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011), 5.

⁶³ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 215.

⁶⁴ el-Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*, 215.

Mey Ziyâde, kendisiyle hiç karşılaşmadan sevdiği Cibrân Halil Cibrân'ın ve ardından annesi ve babasının ölümünden sonra çok acı çekmiş ancak bu krizden kurtulup bu durumu lehine çevirebilmiştir. Psikiyatri kliniğinden çıkmış ve yazmaya devam etmiştir. Son zamanlarını yalnız ve kimsesiz geçirmiş ancak zamanımıza onu hatırlatan büyük bir miras bırakmıştır. Uzun bir süre Mısır'da yaşamış ve orada ölmüştür. Mısırlı olmamasına rağmen Mısır'a olan aşkı sebebiyle oraya defnedilmiştir.

Kaynakça

- Akkâd, Abbâs Mahmûd. *Ricâulun 'araftuhum*. el-Kâhire: Mü'essesetu'l-hindâvî, 2014.
- Alî, Mahmûd Muhammed. *Mey Ziyâde ferâsetu'l-edebi ve râ'idetu'l-hareketu'n-neseviyye*. Esyût: basım yeri bilinmiyor, 2022.
- Berhemî, Neclâ. "Şûratu Mey Ziyâde 'inde Cibrân Halîl Cibrân "eş-Şu'letu'z-zerkâi enmûzecen" (2021).
- Cubrân Mes'ûd. *er-Râid*. Beyrût: dâru'l-'ulûmi li'l-melâyîn, 1992.
- Fâhûrî, Hannâ. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*. Lübnân: el-Matbaatu'l-bûlîsiyye, 1953.
- Hüseyin Esved, Ahmed Şavak. "Cibrân Halîl Cibrân'da Mektup Edebiyatı: Mey Ziyâde İle Mektuplaşmaları Örneği". *Journal Of Arabic Studies* (2021), 240.
- Kezberî, Selmâ el-Ceffaru. *Mey Ziyâde ev me'sâtu'n-nubûğ*. Beyrût: Müessesetu nûfe, 1987.
- Kureyyim, Semîha. "*Mey Ziyâde kâtibetu'l-'Arabiyyeti fî karni'l-'işrîn*". Kâhire: Dâru'l-Mısriyyeti'l-Lubnâniyye, 1999.
- Kureyyim, Semîha. *Mey Ziyâde kâtibetu'l-'Arabiyyeti fî karni'l-'işrîn, : Dâru'l-Mısriyyeti'l-Lubnâniyye*, 1999. el-Kâhire, 1999.
- Mansûr, Enîs. *Fî şâlûni'l-'Akkâd kânet lenâ eyyâmen*. el-Kahire: Dâru's-şuruk, 1983.
- Reyânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*. Beyrût: el-Mü'essesetu'l-'Arabiyyeti li'd-dirâsâti ve'n-neşr, 1980.
- Reyhânî, Emîn. *Kışşatî me'a Mey*. Beyrût: el-Mü'essesetu'l-'Arabiyyeti li'd-dirâsâti ve'n-neşr, 1980.
- Süheyl Muhammed Haşavine, Muhammed Alî İbniyân. "Uşşâkun havle Mey Ziyâde – el-'Akkâdu enmûzecen" (2017), 215.
- Ziyâde, Mey. *Âişe Teymûr*. el-Kahire: mü'essesetu'l-hindâvî, 2011.
- Ziyâde, Mey. *Bâhhişetu'l-Bâdiye*. el-Kâhire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013.
- Ziyâde, Mey. *Beyne'l-Meddi ve'l-Cezir*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013.
- Ziyâde, Mey. *el-Musâvâ*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013.
- Ziyâde, Mey. *eş-Şahâif*. Beyrût: Mü'essesetu nûfel, 1975.
- Ziyâde, Mey. *Ġâyetu'l-Haya*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2013.
- Ziyâde, Mey. *İbtisâmât ve Dumû'*. el-Kâhire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011.
- Ziyâde, Mey. *Rucu'u'l-Mûce*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011.
- Ziyâde, Mey. *Sânihu Fetâ*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011.

Ziyâde, Mey. *Verdetu'l-Yâzîcî*. Kâhire: Müessesetu'l-hindâvî, 2010.

Ziyâde, Mey. *Yâsemînetu'n-nahda ve'l-ħurriyye*. Dimeşk: Elhey'etu'l'âmmetu's-Sûriyye li'l-kitâb, 2012.

Ziyâde, Mey. *ẖulumât ve Eşi''a*. el-Kahire: Mü'essesetu'l-Hindâvî, 2011.